

قوة قضائية
دیوان عدالت اداری

جمهوری اسلامی ایران
مجلس شورای اسلامی
کمیته حقوق بشر

پایگاه استنادی علوم جهان اسلام

انستیتو حقوق بشر و شهروندی
دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

کتابچه چکیده مقالات

دوین
همین
شماره
انتقاد اسلامی و حقوق شهروندی

بهمن ماه ۱۴۰۰

بسمه تعالی

کتابچه چکیده مقالات

دومین همایش حقوق بشر و شهروندی

مطابق مجوز پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با کد اختصاصی: ۴۸۷۳۵-۰۰۲۱۰،
این همایش دارای اعتبار ISC است.

بهمن ۱۴۰۰

طراحی و تنظیم و صفحه بندی: حسین فاریاب و امیرمهدی کیانی

اندیشکده حقوق بشر و شهروندی دانشگاه امام صادق (ع) و دیوان عدالت اداری

فهرست مقالات

- ۴ _____ مقدمه
- ۶ _____ قوه قضاییه و حقوق شهروندی
- ۷ _____ چالش اختلاف در صلاحیت تنظیم مقررات فرکانس، مطالعه موردی رویه دیوان عدالت اداری
- _____ بررسی عملکرد نظارتی سازمان بازرسی کل کشور بر دستگاه های دولتی در راستای بهبود فضای کسب و کار
- ۸ _____
- ۹ _____ سازوکارهای حمایت و احیای حقوق عامه در قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران
- ۱۰ _____ آسیب شناسی سازکار کلی اجرای احکام شعب دیوان عدالت اداری در راستای تضمین حقوق عامه
- ۱۱ _____ بررسی آراء دیوان عدالت اداری در رفع موانع تولید و صدور مجوزها
- ۱۲ _____ ساز و کار قوه قضاییه در تضمین رعایت تعهدات حقوق بشری
- ۱۳ _____ آرای مالیاتی دیوان عدالت اداری از منظر رفع موانع تولید
- _____ صلاحیت هیات عمومی دیوان عدالت اداری در مواجهه با اطاق اصناف؛ (نقد رای شماره ۴۹۵ هیات عمومی دیوان عدالت اداری مورخ ۱۴۰۰/۳/۱۸)
- ۱۴ _____
- ۱۵ _____ چالش های قانونی و قضایی کرامت انسانی بزه دیده در فرایندهای کیفری
- ۱۶ _____ مرجع رسمی تنظیم سند خودرو

- ۱۷ _____ حق شهروندان بر نظام اداری صحیح؛ مطالعه موردی نقل و انتقال خودرو
- ۱۸ _____ مسائل مربوط به پاندومی کرونا
- ۱۹ _____ حمایت از مستاجرین در شرایط کرونا با مطالعه تطبیقی حقوق بریتانیا
- _____ بررسی راهکارهای رعایت حقوق مصرّح زندانیان در اسناد حقوق بشری در دوران کرونا با مطالعه تطبیقی
ایران و انگلیس ۲۰ _____
- _____ بررسی تطبیقی چالش های اجرای مجازات حبس در ایام کرونا و راهکارهای آن در نظام های حقوقی ایران و
انگلستان ۲۱ _____
- _____ بررسی حمایت های مالیاتی در زمان شیوع ویروس کرونا با نگاهی به سیره علوی در وصول مالیات ۲۲ _____
- _____ تحلیل قانون اساسی ایران و آمریکا در زمینه وظایف حاکمیت در تعلیم دانش آموزان و رصد چگونگی انجام
آن در زمان بیماری کرونا ۲۳ _____
- _____ حقوق اقتصادی و مالی ۲۴ _____
- _____ عدالت و مالیات بر کالاهای لوکس؛ مطالعه موردی خانه های خالی و خودروهای لوکس ۲۵ _____
- _____ تاملی حقوقی بر چالش ها و فرصت های سرمایه گذاری اقتصادی در ایران ۲۶ _____
- _____ آسیب شناسی ساختار حقوقی حق بر کسب و کار با تأکید بر قوانین و مقررات ۲۷ _____
- _____ حق فعالین اقتصادی برآگاهی به موقع از تصمیمات و دسترسی آزاد به اطلاعات اقتصادی ۲۸ _____
- _____ تحلیل شمول ارائه دهندگان خدمات عمومی در جرایم اقتصادی با رویکرد حقوق شهروندی ۲۹ _____

- ۳۱ _____ حقوق شهروندی
- ۳۲ _____ بررسی ابعاد شخصیتی و اقدامات شهید قاسم سلیمانی در احیای حقوق بشر و شهروندی
- ۳۴ _____ عوامل مؤثر بر آگاهی ایرانیان از حقوق شهروندی
- ۳۵ _____ حقوق شهروندی از متن اجتماع تا لایه‌های مذهب
- ۳۶ _____ جایگاه حقوق و آزادی‌های شهروندی در منظومه فکری شهید بهشتی
- ۳۷ _____ بررسی حقوق شهروندی و مردم سالاری دینی
- ۳۸ _____ آموزش و پرورش غیررایگان در نظام حقوق اساسی ایران؛ امکان یا امتناع؟
- ۳۹ _____ منشأیت حقوق فرهنگی - تربیتی در نقض حقوق زنان؛ مورد مطالعه: نظام نظری و عملی آمریکا
- ۴۰ _____ آسیب‌شناسی تاریخی تدوین و تنقیح قوانین و مقررات در نظام حقوقی ایران
- ۴۱ _____ بررسی ملاک‌های تشخیص اهم و مهم بین متزاحمین در فعالیتهای اطلاعاتی و امنیتی نظام اسلامی
- ۴۲ _____ قواعد حقوقی فعالیت قانونمند و مسئولانه احزاب در انتخابات؛ با تاکید بر سیاست‌های کلی انتخابات
- ۴۳ _____ بررسی حقوقی مسائل و چالش‌های زیست محیطی؛ مطالعه موردی کشف‌رود مشهد
- ۴۴ _____ اما و اگرهای استفاده از سلاح توسط مراجع ذی صلاح

تحقق انقلاب شکوهمند اسلامی در سال ۱۳۵۷ که با ایثار و مجاهدت مردم آگاه و رنج دیده ایران رقم خورد، علاوه بر آنکه دستاوردهای سیاسی قابل توجهی بویژه نفی استبداد و سرسپردگی در مقابل دولتهای استعمارگر را به همراه داشت، دستاوردها و نهادهای حقوقی پیشرفته ای را برای تضمین حقوق عامه و آزادی های مشروع مردم مستقر کرد. فهرستی از این نهادها مشتمل بر ولایت فقیه، شورای نگهبان، نظارت پارلمانی، نظام انتخابی مجلس و دولت، مجلس خبرگان، شوراهای محلی، نظارت قضائی، اصل هشتم قانون اساسی و ... می تواند نشان دهد که چه تحول شگرفی در حکمرانی ایران حسب انقلاب پدید آمده است و حقوق شهروندی مردم که تا قبل از این با وجود بیان صریح ذیل عنوان «حقوق ملت ایران» در اصول (۸) تا (۲۵) متمم قانون اساسی مشروطه و عدم اهتمام به آن؛ در قانون اساسی جدید انقلاب با چندین نهاد تضمین گر که از هرم قدرت مبتنی بر نظریه «مردم سالاری دینی» ریشه می گیرد چگونه ظرفیت بالایی برای حفظ و حراست پیدا کرده است. برگزاری رویدادهایی که این نهادها را بر اساس کارویژه ها و آرمانهایشان تبیین و بررسی کنند علاوه بر اینکه در **چارچوب «جهاد تبیین»** قابل توضیح می باشد می تواند ضمن بازخوانی، نقد و ارایه ایده های خلاقانه، **راهکارهایی را برای استفاده هر چه بیشتر از این نهادها** به منظور تحقق حقوق عامه و آزادی های مشروع که در اصول متعدد قانون اساسی (۳، ۸، ۹، فصل سوم، ۱۵۶ و ۱۷۳ و ...) و طرح تحول قضائی و الزامات بیانیه گام دوم انقلاب ذکر شده است ارایه کند.

از جمله این نهادها که پاسدار جمهوریت و اسلامیت نظام هستند «دیوان عدالت اداری» است که برای صیانت از حقوق شرعی و قانونی مردم در مقابل خروج و سوء استفاده از صلاحیت نهادهای دولتی و نقض اصول حقوق اداری تشکیل شده است و با تحولات و تطورات متعدد از یک سو نشان داده که ظرفیت بی بدیلی برای صیانت از حقوق فردی و آزادی های مشروع دارد و البته لازم است برخی ظرفیتهای همانند ظرفیت ماده (۸۶) قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری، ایجاد نهاد دادستانی، کاهش استثنائات نظارت قضائی، طراحی مکانیزمی کارآمد در اعمال ماده (۷۹) و ... مورد توجه جدی جهت احیای حقوق عامه و حفظ آزادی های مشروع قرار گیرد. این اهمیت در دهه ای که تماماً عناوین اقتصادی برای رفع موانع تولید به خود گرفته، با وجود بروکراسی زائد و غیرپاسخگو بویژه در حوزه مالی (جرائم، مالیات، عوارض، بهای خدمات، ...)، بیمه پیمان و تامین اجتماعی، کار، شهرداری و صدور مجوزهای مربوط به کسب و کارها صدچندان می شود و نیازمند تدابیری است که بخشی از آن قضائی است و بخش

دیگر آن به حوزه قانونگذاری و مقرراتگذاری بر می‌گردد. بنابراین لازم است ضمن طراحی الگویی برای وضع قانون متن، امکانی تعاملی و هوشمند بین قوه قضائیه و مجلس برای بازنگری برخی قوانین و مقررات چالش‌زا که با داشتن ابهامات متعدد موجبات تضییع حق و شکل‌گیری دعاوی متعدد را بوجود آورده‌اند فراهم گردد.

همایش «حقوق شهروندی و انقلاب اسلامی» که اندیشکده حقوق بشر و شهروندی دانشگاه امام صادق (ع) با همراهی دیوان عدالت اداری و کمیته حقوق بشر مجلس شورای اسلامی در دهه فجر ۱۴۰۰ و برای دومین بار برگزار کرده است رویدادی برای مشارکت اندیشه ورزان در حل مسائل حقوقی نظام در پرتوی ظرفیت‌های انقلاب اسلامی در صیانت از حقوق شهروندی و آزادی‌های مشروع.

در پایان لازم است از همراهی صمیمانه ریاست محترم دیوان جهت همکاری در برگزاری این رویداد، صمیمانه تشکر و قدردانی نماییم.

سید محمد مهدی غمامی - دبیر همایش

بهمن ۱۴۰۰

قوه قضائیه و حقوق شهروندی

چالش اختلاف در صلاحیت تنظیم مقررات فرکانس، مطالعه موردی رویه

دیوان عدالت اداری

سیدعلی حسینی^۱ و غلامرضا ملایگی^۲

چکیده: در سال‌های اخیر، با توسعه فناوری اطلاعات و اینترنت پهن‌بند، فرکانس به یکی از زیرساخت‌های مهم ارتباطی مبدل گردیده است. امروزه ارائه خدمات متنوعی مانند تلفن‌های همراه، اینترنت، تلفن‌های ماهواره‌ای، رادیو و تلویزیون، خدمات بی‌سیم نیروهای امنیتی، دفاعی و امدادی امثالهم بواسطه جریان فرکانس امکانپذیر گردیده است. لذا استفاده بهینه از فرکانس جهت بسیاری از خدمات عمومی، مستلزم اعمال حاکمیت دولت از طریق تنظیم مقررات مربوط به فرکانس گردیده است. مطابق قوانین کشور، تنظیم مقررات فرکانس و اعمال حاکمیت بر طیف و جدول ملی فرکانس در اختیار وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات است که این صلاحیت به کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات و سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی واگذار گردیده است. از سویی دیگر سازمان صدا و سیما نیز مطابق قوانین و مقررات کشور، به منظور ارائه خدمات پخش فراگیر، صلاحیت انحصاری تأسیس فرستنده را در اختیار دارد که این صلاحیت اعم از فرستنده‌های ماهواره‌ای است. لذا تنظیم مقررات تأسیس ماهواره‌های پخش فراگیر، موضوعی است که در سال‌های اخیر، موضوع اختلاف دو نهاد سازمان صدا و سیما و کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات قرار گرفته است. در این مقاله ضمن تحلیل آراء شماره ۲۷۴۵ مورخ ۱۳۹۸/۹/۲۶ و ۳۱۴۸ مورخ ۱۳۹۸/۱۱/۱۵ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری، امکان ارائه راه‌حل رفع اختلاف بر صلاحیت‌های این دو نهاد در موضوع تنظیم مقررات فرکانس پخش فراگیر، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: ماهواره مخابراتی، پخش فراگیر، کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات، سازمان صدا و سیما، اتحادیه جهانی مخابرات.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق عمومی

^۲ عضو حقوقدان شورای نگهبان، دانش‌آموخته دکتری حقوق عمومی

بررسی عملکرد نظارتی سازمان بازرسی کل کشور بر دستگاه های دولتی در راستای بهبود فضای کسب و کار

علی بهرامی^۳

چکیده: با توجه به اولویت فعالیت های اقتصادی و از جمله اشتغال در سیاست های کلی نظام و شعارهای چند سال اخیر مقام معظم رهبری، فعالیت های کسب و کار از مهم ترین موضوعات مهم پژوهشی است. نظارت قوه قضائیه به عنوان یکی از اهم های اساسی در اجرای قوانین، به دلیل الزام آوری بالاتر نسبت به سایر نظارت ها، نقش ویژه ای در راستای نظارت بر دستگاه های اجرایی و بهبود فضای کسب و کار دارد.

از میان نهادهای متعدد این قوه، سازمان بازرسی کل کشور با توجه به مسئولیت های تعیین شده در قانون اساسی در اصل ۱۷۴ و دیگر قوانین عادی، ارتباط نظارتی بیشتری با دستگاه های اجرایی دارد. خلأهای بسیاری در امر نظارتی سازمان بازرسی کل کشور بر این دستگاه ها وجود دارد که در نتیجه می تواند آثار نامطلوبی بر فضای کسب و کارها در کشور بگذارد. بر این اساس، در این نوشتار برای ارتقاء عملکرد نظارتی سازمان بازرسی در بهبود فضای کسب و کارها با شناخت ظرفیت های نظارتی این سازمان و توصیف چالش های نظارتی آن، راهکارهایی که می تواند به ارتقاء کیفیت نظارتی این سازمان و به تبع، تسهیل فضای کسب و کارها منجر شود را ارائه دهد.

واژگان کلیدی: کسب و کارها، سازمان بازرسی کل کشور، نظارت، نظارت قوه قضائیه، نظارت بر دستگاه های اجرایی.

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی دانشگاه امام صادق (ع)

سازوکارهای حمایت و احیای حقوق عامه در قوه قضاییه جمهوری اسلامی

ایران

کیان بیگلربیگی^۴

چکیده: حقوق و آزادی های فردی و اجتماعی، همواره یکی از مسائلی است که حاکمان به دلیل وسعت اختیارات و قدرتشان به دنبال محدود کردن حیطه ی آزادی ها و در نتیجه تضییع حقوق مردم هستند. شاکله حقوق عامه در یک نظام حقوقی، در قالب حقوق اساسی چارچوب بندی می شود و به عنوان مبنای حقوق عمومی مطمع نظر قرار می گیرد.

در همین راستا قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با اعتقاد به اینکه همه امکانات و برنامه ریزی ها باید برای تامین حقوق ملت به کار گرفته شود، به شناسایی و تضمین و صیانت از حقوق و آزادی های ملت برآمده و در فصل سوم تحت عنوان «حقوق ملت» به آن پرداخته است و از طرف دیگر صرف اعلام حقوق و آزادی ها در قوانین اساسی و عادی به تنهایی نمی تواند برای تحقق آن کافی باشد، برای اجرای حقوق شهروندان و پاسداشت آزادی های مشروع، نیاز به مکانیسم ها و ابزارهایی است که آنها را تضمین نماید. از همین رو بند ۲ اصل ۱۵۶ قانون اساسی، احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی های مشروع را به عنوان یکی از وظایف قوه قضاییه برشمرده است.

این قوه برای انجام هر چه بهتر کارویژه مذکور، از سازوکارهای گوناگونی چون دادگاه های دادگستری، دیوان عدالت اداری، سازمان بازرسی کل کشور و... برخوردار است. اما با وجود تصریح قانون اساسی به وظیفه قوه قضاییه در احیای حقوق عامه، احیای حقوق عامه به درستی صورت نگرفته است. بنابراین در نوشتار حاضر به سازوکارهای مذکور در راستای تضمین حقوق عامه و موانع احیای حقوق عامه پرداخته شده است و همچنین راه کارهایی برای رفع موانع موجود ارائه شده است.

واژگان کلیدی: حقوق، قوه قضاییه، حقوق عامه، اصل ۱۵۶ قانون اساسی، موانع احیای حقوق عامه.

^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق بین الملل دانشگاه شهید بهشتی

آسیب‌شناسی سازکار کلی اجرای احکام شعب دیوان عدالت اداری در راستای تضمین حقوق عامه

عادل شیبانی^۵، زهرا بیدار^۶ و غلامرضا ملایگی^۷

چکیده: اجرای صحیح و مؤثر احکام قضایی، مؤید استقرار حاکمیت قانون و نشان‌دهنده توانایی و کارآمدی نهاد دادگستری در نظام حکمرانی جوامع است. این موضوع در آن دسته از مراجع قضایی که به شکایات شهروندان علیه دستگاه‌های دولتی و اداری رسیدگی می‌کنند، اهمیت دوچندانی دارد. ضرورت مطالعه و آسیب‌شناسی سازکار اجرای احکام در دیوان عدالت اداری نیز برآمده از همین واقعیت است چراکه به دلایل پیش‌گفته، می‌توان اجرای احکام صادر شده از این نهاد را به مثابه شاخص حقوق و آزادی‌های شهروندان در برابر دولت، به‌شمار آورد.

علی‌رغم این اهمیت آمار نشان می‌دهد بیشترین تراکم پرونده‌های معوقه در دیوان، مربوط به شعب اجرای احکام است. سوال این است؛ موانع و کاستی‌های این وضعیت چیست و مهم‌تر از آن، چه راه‌کارهایی برای غلبه بر این موانع و کاستی‌ها وجود دارد؟ در جستجوی پاسخ، پژوهش حاضر با روش توصیفی تحلیلی، برخی از مهم‌ترین مسائل و چالش‌های اجرای احکام شعب دیوان عدالت اداری را در سه بخش ساختار، فرایند و رویه قضایی بررسی کرده است. مطابق یافته‌های پژوهش می‌توان با استفاده از ظرفیت ماده (۹) قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری، تشکیل کارگروه‌های کارشناسی و تخصصی برای به‌روزرسانی و ارتقاء فرایندهای اداری - قضایی و ارائه محتوای آموزشی متناسب برای دادرسان و دست‌اندرکاران اجرای احکام دیوان عدالت اداری بر مسائل موجود غلبه کرد.

واژگان کلیدی: اجرای احکام، حقوق عامه، دیوان عدالت اداری، دادرسی اداری، رویه قضایی.

^۵ دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشکده حقوق دانشگاه قم

^۶ دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشکده حقوق دانشگاه قم

^۷ عضو حقوقدان شورای نگهبان، دانش‌آموخته دکتری حقوق عمومی

بررسی آراء دیوان عدالت اداری در رفع موانع تولید و صدور مجوزها

زینب توسلی^۸ و زهرا خدایاری^۹

چکیده: نهادهای حقوقی در تحقق سیاست ها و اهداف اقتصادی در جامعه می توانند با وضع قوانین و مقررات حمایتی در ایجاد ساختارهای انگیزشی مناسب و رفع موانع موجود در راستای تقویت تولید و رشد اقتصادی نقش موثری را ایفا کنند. تسهیل در صدور مجوزها به عنوان یکی از راهکارهای رفع موانع تولید در سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و متعاقب آن در قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی مورد توجه و تاکید قرار گرفته است.

دیوان عدالت اداری به عنوان یک نهاد قضایی و نظارتی در پایش مقررات و مصوبات دولتی تضمین کننده حقوق مردم و حاکمیت قانون است. هدف از پژوهش حاضر که به صورت توصیفی-تحلیلی انجام شده است، دستیابی به این نتیجه است که دیوان عدالت اداری چه رویکردی در تحقق سیاست های حمایت از تولید و رفع موانع آن اتخاذ کرده است. یافته های این پژوهش نشان می دهد که دیوان رویکرد مبتنی بر قانون دارد و همچنین در آرای خود علاوه بر صیانت از قانون به تفسیر قضایی قانون و تبیین حدود صلاحیت هیات مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار پرداخته است که این مسئله بیان کننده نقش موثر رویه قضایی در نظام حقوقی است. در بررسی آرای صادره از دیوان به نقد یک رای از هیات عمومی پرداختیم که به نظر می رسد خلاف رویه موجود در دیوان صادر شده است.

واژگان کلیدی: صدور مجوزها، رفع موانع تولید، نظارت قضایی، دیوان عدالت اداری.

^۸ کارشناسی حقوق دانشگاه الزهرا

^۹ دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه علامه طباطبایی

ساز و کار قوه قضاییه در تضمین رعایت تعهدات حقوق بشری

علی اکبری^{۱۰} و محمدحسین امیدی^{۱۱}

چکیده: حفاظت از حقوق بشر شهروندان یک جامعه از جمله وظایف دولت آن جامعه می باشد، به نحوی که میزان تلاش و موفقیت هر دولت در حراست از این حقوق نوعی معیار سنجش در جهت ارزیابی مشروعیت آن تلقی می گردد. در این میان قوه قضاییه به عنوان مرجع دادخواهی شهروندان، نقشی اساسی ایفا نموده و در حقیقت بدون عملکرد موفق آن در پیگیری نقض احتمالی حقوق بشر شهروندان یک جامعه، نمی توان امید چندانی به تضمین رعایت حقوق بشر در جامعه مزبور داشت.

در این راستا، می توان گفت که بدون شک موفقیت قوه قضاییه در حفاظت از حقوق بشر افراد جامعه در برابر خودسری های احتمالی قوه مجریه، اهمیتی اساسی در تضمین و حمایت از حقوق فوق الذکر خواهد داشت. با توجه به نقش مهم و موثر دستگاه قضایی مستقل در حراست از حقوق بشر افراد، نظارت قضایی بر فرآیند تحدید یا تعلیق حقوق بشر نیز میتواند نقش موثری در جلوگیری از نقض احتمالی حقوق بشر افراد در جریان محدود سازی یا معلق سازی حقوق بشر ایفا نماید.

واژگان کلیدی: حقوق بشر، قوه قضاییه، تعهدات، شهروندی، مشروعیت.

^{۱۰} دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

^{۱۱} دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

آرای مالیاتی دیوان عدالت اداری از منظر رفع موانع تولید

حسین عبداللهی^{۱۲}

چکیده: هرچند سوگیری مطلوب نظام مالیاتی می‌تواند در رونق تولید کشور نقش بسزایی ایفا کند اما نوع نامطلوب آن نیز مانع جدی در برابر تولید خواهد بود. در این میان، دیوان عدالت اداری به مثابه یکی از اصلی‌ترین مراجع دادرسی مالیاتی واجد تأثیرات مهمی است. پرسش اصلی این است که آرای مالیاتی دیوان عدالت اداری در دو بخش شعب و هیئت عمومی از جهت رفع موانع تولید چگونه ارزیابی می‌شود؟ ملاک این پژوهش جهت بررسی آرای دیوان عدالت اداری، اهتمام آراء بر رعایت آن دسته از «موازین حقوق مالیاتی» هستند که دارای تأثیر جدی بر رفع موانع تولید می‌باشند. «اخذ مالیات براساس دلایل متقن»، «عدالت در تخصیص معافیت مالیاتی» و «تفسیر روش‌مند قضایی» اهم این موازین هستند.

نتیجه پژوهش نشان داد دیوان عدالت اداری (اعم از شعب و هیئت‌ها) از حیث معیار «اخذ مالیات براساس دلایل متقن» عملکرد قابل پذیرشی را از خود نشان داده است. این موضوع براساس بررسی آرای این دیوان ناظر بر اخذ مالیات براساس تراکنش‌های بانکی صورت گرفت. از جهت معیار «عدالت در تخصیص معافیت مالیاتی» بنظر می‌رسد دیوان عدالت اداری در کنار نقاط قوت، دارای نقاط ضعف نیز باشد. مصادیق مورد بررسی در این محور، آرای مرتبط با معافیت مناطق آزاد از مالیات بر ارزش افزوده و همچنین معافیت واحدهای تولیدی موضوع ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم بودند. نهایتاً از منظر معیار «تفسیر روش‌مند قضایی» شاهد عملکرد قابل دفاعی از سوی دیوان عدالت اداری نیستیم، چراکه عدم اتخاذ روش ثابت و متناسب در تفسیر احکام مالیاتی، عامل جدی برای تهدید امنیت اقتصادی است. روش به کارگرفته شده در این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است که با تمرکز بر تحلیل آرای شعب و هیئت‌های دیوان عدالت اداری انجام شده است.

واژگان کلیدی: نظام مالیاتی، دیوان عدالت اداری، رفع موانع تولید.

^{۱۲} استادیار دانشگاه شاهد

صلاحیت هیات عمومی دیوان عدالت اداری در مواجهه با ائتاق اصناف؛ (نقد)

رای شماره ۴۹۵ هیات عمومی دیوان عدالت اداری مورخ ۱۴۰۰/۳/۱۸

مرتضی گنج‌خانی^{۱۳}

چکیده: احترام به قانون، درحوزه تعیین صلاحیت هریک از قوای سه گانه، میتواند در بسیاری از موارد اختلاف الگوی مناسبی از نظام اداری کشور را به منصف ظهور برساند. بی‌گمان عدم تمکین از قانون و جای‌گزینی سلاطین شخصی بجای پذیرش نظرات کارشناسی و تفاسیر حقوقی متقن از قوانین موضوعه از سوی مراجع صالحه اداره امور جامعه را دشوار بخش قابل توجهی از هزینه‌های مادی و معنوی کشور را تلف و نظام اداری را نا کارآمد میکند از این رو بجای انجام وظایف محوله قانونی و سعی در تعامل و حل و فصل اختلافات بر مبنای قانون و مصلحت کشور تداخل در امور به عنوان یک رویه معمول در نظام اداری نهادینه می‌شود.

هرگاه قلمرو صلاحیت دستگاه‌های اجرایی به درستی مشخص و به واقع تمکین به قانون به عنوان یک اصل مهم در اداره جامعه پذیرفته شود، تنظیم امور کشور دشوار و پر هزینه شده و بجای پرداختن به امور مهم، بخش قابل ملاحظه‌ای از سرمایه کشور صرف موضوعات فرعی میشود.

واژگان کلیدی: صلاحیت هیات عمومی دیوان عدالت اداری، موسسات عمومی غیر دولتی، ائتاق اصناف، وضعیت مطلوب.

^{۱۳} دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

چالش‌های قانونی و قضایی کرامت انسانی بزه دیده در فرایندهای کیفری

محمد داوری^{۱۴}

چکیده: صیانت از حقوق بزه دیده در اندیشه حقوقی اسلام و اسناد مهم بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای دارد؛ وجود چالش‌هایی در حوزه قانونگذاری و قضایی، سبب شده است کرامت بزه دیده آسیب پذیر باشد؛ مطالبات بزه دیده به جبران خسارت‌های مادی او محدود نمی‌شود بلکه علایق و خواسته‌های روحی و روانی او قابل توجه است، علیرغم توجه قانونگذار نسبت به برخی از خواسته‌های مادی بزه دیده، خلأهای قانونی مهمی بویژه نسبت به نیازهای غیر مادی او در قوانین جزایی مشاهده می‌شود؛ با این وجود لایحه جدید آیین دادرسی کیفری نشان می‌دهد قانونگذار در بسیاری موارد به روشنی به حقوق بزه دیده و کرامت او توجه ویژه‌ای داشته است اما اجرایی شدن این قوانین در مراجع قضایی نظارت ویژه‌ای را می‌طلبد مخصوصاً آنکه برخی حقوق فعلی بزه دیده نیز در مواردی اجرا نشده یا متفاوت از هدف حمایتی قانونگذار اجرا می‌شود؛ با این حال توجه مستمر مراجع قضایی و نظارت مراجع عالی قضایی در این خصوص راهگشاست.

واژگان کلیدی: بزه دیده، کرامت انسانی، فرایندهای کیفری.

^{۱۴} عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سبزوار

مرجع رسمی تنظیم سند خودرو

مهدی فرهمند

چکیده: رای شماره ی ۱۸۶۳ مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲ هیات عمومی دیوان را که در مورد عدم اجباری بودن تنظیم سند خودرو در دفترخانه صادر شده است مورد بررسی قرار گرفت. رای از نظر شکلی دارای ایراد های جزئی هست در خصوص بررسی ماهوی رای به این نتیجه رسیدیم که موضوع شکایت در مورد صحیح بودن وکالت نامه های تنظیمی هست نه این که برای انتقال سند خودرو نیاز به رجوع به دفترخانه ها اسناد رسمی نیست دیوان در این مورد خروج موضوعی داشته و اسناد هیات عمومی دیوان عدالت اداری به ماده ۲۲ قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۸۸ می باشد که در آن ماده، تنظیم سند مالکیت خودرو را بر عهده نیروی انتظامی قرار داده است.

اما این اسناد صحیح نیست در ادامه گفتیم که این ارا بیشتر از آن که مبنای حقوقی داشته باشند مبنای مصلحت دارند در حالی که به عواقب آنها فکر نمی شود متأسفانه این رای نتوانست دردی از این اختلاف دائمی بین نیروی انتظامی و دفاتر اسناد رسمی دوا بکند و این اختلاف همچنان باقی هست برای رفع این موضوع ما نیاز مند تصویب قانونی شفاف و روشن در مورد این امر که سند برگ سبز خودر صادره از نیروی انتظامی کفایت میکند یا خیر.

واژگان کلیدی: هیات عمومی دیوان، سند خودرو، دفترخانه اسناد رسمی، نیروی انتظامی، برگ سبز خودرو.

حق شهروندان بر نظام اداری صحیح؛ مطالعه موردی نقل و انتقال خودرو

سیدمحمد میرلوحی^{۱۵} و محمدحسین بستانی^{۱۶}

چکیده: تحقق توسعه پایدار و استیفای حقوق عمومی از جمله دستاوردهای تثبیت اصول حکمرانی خوب در یک جامعه متمدن و قانونمدار است که می‌تواند رضایتمندی صاحبان اصلی حق تعیین سرنوشت را به ارمغان آورد؛ چنانچه ارکان تشکیل‌دهنده یک نظام حقوقی-سیاسی، موجبات استیفای حق بر نظام اداری صحیح را - که مؤلفه‌هایی از قبیل عدالت، کارآمدی، نظم و عقلانیت دارد و به عنوان یک حق شهروندی در نظام‌های حقوقی معاصر به شمار می‌رود- به عنوان یکی از عناصر محوری ایجاد رضایت عمومی از دولت فراهم آورند، گامی مؤثر در جهت حکمرانی خوب در دولت برداشته‌اند.

رأی اخیرالصدور با شماره ۱۸۶۳ از هیأت عمومی دیوان عدالت اداری در ابطال بخشنامه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور که مالکین وسایل نقلیه را برای اعطای وکالت جهت نقل و انتقال مال منقول خود ملزم به ثبت سند در دفاتر اسناد رسمی می‌کرد، نمونه‌ای از تلاش در راستای ایجاد نظام اداری صحیح و تحقق اصول حکمرانی خوب در سپهر حقوق عمومی ایران است. در این مطالعه تحلیلی-توصیفی که با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای به رشته تحریر درآمده است، نگارندگان ضمن بررسی موردی رأی مزبور جهت مطالعه عینی موضوع، جایگاه نظام اداری صحیح را در تثبیت حکمرانی خوب و استیفای حقوق عمومی و شهروندی مطالعه خواهند کرد.

واژگان کلیدی: نظام اداری صحیح، حقوق شهروندی، حکمرانی خوب، نقل و انتقال خودرو، دیوان عدالت اداری.

^{۱۵} دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه شیراز

^{۱۶} دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه شهید بهشتی

مسائل مربوط به پاندومی کرونا

حمایت از مستاجرین در شرایط کرونا با مطالعه تطبیقی حقوق بریتانیا

محمد امامی^{۱۷}

چکیده: در خصوص شیوع بیماری کشنده و همه گیر کوید ۱۹ پرسش های حقوقی متعددی در حوزه سلامتی، اقتصادی، سیاسی و حقوقی ایجاد گردید که نیازمند پاسخگویی نظامات مختلف تصمیم گیرنده از جمله نظام حقوقی به این پرسش هاست. از جمله، این پاندمی سبب گردید پدیده مسکن به عنوان یکی از این بحران های کلیدی مطرح شود تا علمای مسکن در سراسر جهان برای مداخله در این وضعیت اضطراری مسکن بسیج شوند.

فاصله گذاری اجتماعی، قرنطینه کردن، کاهش درآمد خانوارها با دوره های طولانی از تعطیلی یا تعدیل نیرو و در نتیجه عدم توانایی پرداخت اجاره بها، از مهم ترین اموری است که دسترسی مردم به مسکن ایمن را با چالش روبرو نموده است. کشور های مختلف با اتخاذ سیاست های کوتاه مدت و بلند مدت در راه برطرف نمودن این مشکلات که به نوعی حساس ترین مخاطب آن، مستاجرین هستند، برآمدند.

در این پژوهش با مطالعه تطبیقی نظام حقوقی بریتانیا به عنوان یکی از کشورهای فعال این حوزه، درصد بررسی تصمیم های حقوقی این نظام حقوقی و ارزیابی نقاط ضعف تصمیم گیری های هم عرض در ایران هستیم.

واژگان کلیدی: کرونا، مسکن استیجاری، اجاره، فورس ماژور.

^{۱۷} دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته دانشگاه امام صادق (ع)

بررسی راهکارهای رعایت حقوق مصرح زندانیان در اسناد حقوق بشری در دوران کرونا با مطالعه تطبیقی ایران و انگلیس

هادی رضوان^{۱۸}

چکیده: با شیوع بیماری کرونا به عنوان نمونه ای از بیماری های همه گیر احتمالی، که یک موج همه گیری جهانی را شکل داد مناسبات و قواعد زندگی بشر شکل تازه ای به خود گرفته است که این امر با توجه به ویژگی های همه گیری در مکان های با تراکم جمعیتی بالاتر اهمیت دوچندان پیدا کرده است. یکی از مهم ترین مکان ها که در کانون توجه ها قرار گرفت زندان ها بودند که از طرفی جان زندانیان و حقوق بنیادین بشری آن ها در خطر بود و از طرفی امنیت و نظم جامعه مانع از تعطیلی آنها می شد که این امر مستلزم تغییر قواعد جاری زندان ها در جهت تامین حقوق زندانیان از طرفی و حقوق جامعه از طرف دیگر بود که نیاز به تامین راهکارهای مناسب در جهت این مهم دارد.

در این راستا این مقاله با مطالعه تطبیقی توصیفی حقوق ایران و انگلیسی در جهت احراز راهکارهای اعمال شده در دو کشور پرداخته است و راهکارهای اعمال شده در ایران و انگلیس را در جهت تامین هر یک از حقوق بنیادین زندانیان را تبیین کرده است.

واژگان کلیدی: همه گیری (پاندمی)، کرونا، مدیریت زندان، زندانیان، حقوق بشر، حقوق ایران، حقوق انگلیس.

^{۱۸} دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته معارف اسلامی و حقوق گرایش جزا دانشگاه امام صادق (ع)

بررسی تطبیقی چالش‌های اجرای مجازات حبس در ایام کرونا و راهکارهای آن در نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان

حسین عبدالحسینی^{۱۹}

چکیده: مسئله زندان‌ها از بدو پیدایش تا به امروز همواره نزد نظامات کیفری کشورهای مختلف از توجه خاصی برخوردار بوده است. کاهش جمعیت زندان‌ها با توجه به آثار سو متعددی که زندان برای آینده یک جامعه میتواند به بار آورد در سال‌های اخیر در دستور کار بسیاری از کشورهای توسعه یافته قرار گرفته است. با تولد بیماری کرونا و شعاع بسیار گسترده سرایت و میزان بالای مرگ و میر آن، جمعیت زیاد زندان‌ها که پیش از این نیز تحت عنوان یک معضل اجتماعی مهم شناخته میشد تبدیل به یک بحران شد. این زنگ خطر اهمیت مسئله کاهش جمعیت زندان‌ها را بیش از پیش به کشورهای جهان گوشزد کرد به طوری که در خلال اقداماتی درصدد تدبیر این مشکل برآمدند. این تدابیر با توجه به لزوم تعجیل در مهار شیوع گسترده این بیماری و کنترل وضعیت زندان‌ها ابتدا به صورت اقداماتی کوتاه مدت و پسینی در قالب طرح‌هایی چون عفو عمومی و اعطای مرخصی به زندانیان واجد شرایط و سپس به صورت واکسیناسیون ایشان در زمره اولین گروه‌های دریافت کننده واکسن در کشورهای مختلف جهان صورت گرفت. با گذشت زمان، لزوم تدابیر بلند مدت و پیشبینی از سوی مقامات حقوقی جهان بیشتر احساس شد و در این راستا سیاست‌های حبس‌زدایی بیش از پیش مورد توجه و در دستور کار کشورهایی از جمله ایران قرار گرفت. نکته شایان توجه در این بین، بررسی، مقایسه و ارزش‌سنجی تدابیر حقوقی اتخاذ شده از سوی کشورهای مختلف در این باره جهت دستیابی به الگویی مطلوب و کارساز است. آنچه که این مقاله عهده دار آن است، بررسی، شناسایی و مقایسه تطبیقی ظرفیت‌های حقوقی موجود در قوانین و مقررات دو کشور ایران و انگلستان جهت اتخاذ تدابیر مذکور در پاندومی کرونا و در نهایت نقد و ارائه پیشنهادهایی جهت بهبود آنهاست.

واژگان کلیدی: زندان، جمعیت، کرونا، نظام حقوقی، حبس‌زدایی.

^{۱۹} دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه امام صادق (ع)

بررسی حمایت‌های مالیاتی در زمان شیوع ویروس کرونا با نگاهی به سیره

علوی در وصول مالیات

محمدطاهر صفرزاده^{۲۰}

چکیده: با شیوع ویروس کرونا و به همراه آن تعطیلی واحدهای خرد و کلان اقتصادی و ایراد وارد شدن آسیب‌های جدی به اقشار و کسب‌وکارهای مختلف مردم، دولت دچار مشکل در تأمین اعتبار از محل منابع مالیاتی بودجه خود خواهد شد. لذا سوالات مهمی در این مورد وجود دارد از جمله اینکه آیا راه برون‌رفتی از این آسیب با استفاده از ظرفیت‌های قانونی در قوانین مالیاتی وجود دارد؟ یا شورای عالی مالیاتی و ستاد ملی مبارزه با بیماری کرونا به عنوان نهادهای بالادستی مسوؤل، چه راه‌حلی برای فائق آمدن بر این وضعیت ارائه داده‌اند؟ و آیا می‌توان از رویکرد حکومت علوی به عنوان الگوی حکمرانی اسلامی در مواجهه با چنین مشکلاتی بهره برد؟

در این مقاله سعی شده است با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی به مطالعه و الگوگیری از سیره حکومت اسلامی در زمان خلافت حضرت علی(ع) به عنوان شاخص و همچنین با رجوع به قانون مالیات‌های مستقیم به عنوان سند راهبردی مالیاتی کشور، از حمایت‌های مالیاتی در شرایط بحرانی و بررسی آن به منظور دستیابی به یک رویکرد موثر برای برون‌رفت از مشکلات پیش‌آمده سخن گفته شود و با پیشنهاد راهکارهایی مانند استفاده از ظرفیت‌های موجود در مواد ۱۶۵ و ۱۶۷ قانون مالیات‌های مستقیم، به برون‌رفت از این وضعیت کمک کرد و از فشار اقتصادی وارد بر ملت کاست.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، حمایت مالیاتی، مؤدی مالیاتی، قانون مالیات‌های مستقیم، کرونا ویروس.

^{۲۰} دانشجوی کارشناسی رشته معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

تحلیل قانون اساسی ایران و آمریکا در زمینه وظایف حاکمیت در تعلیم دانش آموزان و رصد چگونگی انجام آن در زمان بیماری کرونا

روح‌الله سعادت^{۲۱}

چکیده: حق بر تعلیم دانش آموزان از حقوق اساسی آنها محسوب می‌شود. از طرفی شیوع بیماری کرونا در جهان، تاثیر فراوانی بر چگونگی اعمال این حق داشته است. مطالعه تطبیقی چگونگی تبیین این حق در قانون اساسی بین دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا می‌تواند سبب فایده‌های فراوانی برای هر دو کشور گردد. لذا این پژوهش به روش کتابخانه‌ای تلاش کرده است که پس از تحلیل قانون اساسی این دو کشور در حوزه حق بر آموزش، وضع ثبوت و اثبات این حوزه در دو کشور فوق را بررسی کند. در مجموع اقدامات دو کشور هرکدام مزایای خاص خود را داشته است؛ اما نقطه ضعف اصلی دو کشور را در مجموع می‌توان اینگونه جمع‌بندی کرد که ایالات متحده در رعایت نکردن کافی پروتکل‌های بهداشتی و ایران در زمینه تعطیلی بسیار مدارس، عملکرد نامناسبی داشته‌اند.

واژگان کلیدی: قانون اساسی، تعلیم، دانش‌آموز، ایران، آمریکا.

^{۲۱} دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و حقوق عمومی دانشگاه امام صادق (ع)

حقوق اقتصادی و مالی

عدالت و مالیات بر کالاهای لوکس؛ مطالعه موردی خانه های خالی و

خودروهای لوکس

سیدمحمد مهدی غمامی^{۲۲} و حمیدرضا محبی کیا^{۲۳}

چکیده: مالیات یکی از منابع درآمدی مهم جوامع و دولت‌ها در طول تاریخ بوده است بخصوص در کشورهای توسعه یافته نگاه ویژه‌ایی به مالیات از جهت درآمدزایی بالای آن برای دولت دارند. همچنین مالیات یکی از اهرم‌های کلیدی دولت جهت اعمال سیاست‌های مالی خود و کنترل جامعه به حساب می‌آید، اما در اینکه در جوامع به چه نحوی از این ابزار حساس، خطرناک و قدرتمند در جهت تحقق اهداف کلان استفاده میشود همواره چالش‌هایی وجود داشته است که گاهی باعث عدم موفقیت در تحقق اهداف اخذ مالیات شده است. از جمله این چالش‌ها شناسایی خانه های خالی (که نیاز به یک بانک اطلاعاتی بسیار جامع میباشد که اطلاعات تمام واحدهای مسکونی شهری و روستایی را به طور منظم و دقیق رصد کند زیرا در غیر اینصورت باید منتظر بروز هرج و مرج و بی‌عدالتی بود) و نحوه و میزان تعیین مالیات بر خانه‌های خالی و خودروهای لوکس و میزان قدرت اجرایی این سیاست میباشد که در قانونگذاری ایران نیز اهمیت و سابقه داشته است و توجه ویژه دولت و مجلس را به خود جلب کرده است. به عنوان مثال دریافت مالیات از خانه‌های خالی و خودروهای لوکس در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ آمده بودند ولی عملاً نتایج مورد انتظار به وقوع نپیوست و عدم توجه ویژه و برنامه ریزی صحیح در این حوزه میتواند زمینه مشکلاتی بحرانی از قبیل تورم، کمبود مسکن، کسری بودجه، اتلاف منابع محدود ارزی گردد. لذا بررسی عملکرد دولت و مجلس درباره میزان مطلوبیت تصمیم‌های اتخاذ شده در نحوه و میزان اتخاذ مالیات در این باره در قانون بودجه و دیگر قوانین عادی از اهمیت به سزایی برخوردار میباشد و اینکه چه میزان اخذ این مالیات به خوبی برنامه ریزی و اجرا شده و چالش‌ها و انتقادات پیش روی آن، قرار است که در این مقاله مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مالیات بر خانه‌های خالی، مالیات بر خودروهای لوکس، مالیات بر دارایی، عدالت در اخذ مالیات، سوداگری در بازار مسکن، هدررفت ارز محدود.

^{۲۲} عضو هیات علمی دانشگاه امام صادق (ع)

^{۲۳} دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

تاملی حقوقی بر چالش‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران

علی شکرالهی^{۲۴}

چکیده: سرمایه‌گذاری به معنای اختصاص دادن پول برای چیزی با انتظار سود و منافع از آن در آینده است. رشد اقتصادی هر کشور رابطه مستقیمی با رشد میزان سرمایه‌گذاری اعم از داخلی و خارجی در آن کشور دارد. از جمله عواملی که سبب جذب سرمایه و ترغیب سرمایه‌گذاران جهت مشارکت در طرح‌های اقتصادی خرد و کلان در هر کشور می‌گردد وجود بسترهای قانونی مناسب و میزان امنیت سرمایه‌گذاری در نظام تقنینی-قضایی در آن کشور است و نظام‌های مختلف حقوقی همواره می‌کوشند تا شرایط مطلوب جهت تسهیل امر سرمایه‌گذاری را به وجود آورده و موانعی که بر سر راه جذب حداکثری سرمایه می‌گردد را از میان بردارند.

ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در امور «تشویق سرمایه‌گذاری» از سوی مقام معظم رهبری نیز حاکی از ضرورت توجه به این مسئله در سطوح مختلف قانونگذاری و اجرایی است. در این نوشتار سعی شده است موضوع امنیت سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران و نظام تقنینی-قضایی حاکم بر آن مورد ارزیابی قرار گرفته و راه‌حلهایی جهت رفع موانع قانونی سرمایه‌گذاری ارائه گردد.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری، امنیت، نظام تقنینی-قضایی، اقتصاد، ایران.

^{۲۴} دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

آسیب شناسی ساختار حقوقی حق بر کسب و کار با تأکید بر قوانین و

مقررات

علی ربیع‌زاده^{۲۵} و سعید منصوریان^{۲۶}

چکیده: امروزه مردم جهان با چالش‌های پیچیده و چند بعدی اقتصادی مواجه هستند به نحوی که در سطوح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی، جمعیت انسانی کشورها با تنگناهای معیشتی ریشه‌داری مواجه هستند. فارغ از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی این موضوع، بررسی و آسیب‌شناسی ساختار حقوقی حق بر کسب و کار به عنوان یکی از حقوق بنیادین و شهروندی به رسمیت شناخته شده در بیشتر نظام‌های حقوقی از جمله نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران برای ارتقای وضعیت معیشتی و استیفای حقوق مذکور، امری ضروری به نظر می‌رسد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌های کلی نظام و سایر اسناد بالادستی موضوع حق بر کسب و کار مکرراً و مؤکداً مورد شناسایی قرار گرفته و به اصول کلی و بنیان‌های اصلی ساختار حقوقی آن اشاره شده است.

ضمن در نظر گرفتن هنجارهای اساسی و اسناد مذکور، رویکرد شکلی و محتوایی قوانین و مقررات جاری کشور در زمینه حق بر کسب و کار مورد مطالعه و آسیب‌های اصلی ساختار حقوقی موجود از جمله ابهام و اجمال، تعارض و توازی، موانع استیفا، فقدان ضمانت اجرا و سلبی بودن رویکرد قوانین و مقررات مورد بررسی قرار می‌گیرد و به سؤال اصلی این پژوهش که «ساختار حقوقی موجود حق بر کسب و کار در قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران دارای چه آسیب‌هایی است»، پاسخ داده خواهد شد.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، حق بر کسب و کار، ساختار حقوقی، آسیب‌شناسی حقوقی.

^{۲۵} دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه امام صادق (ع)

^{۲۶} دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)

حق فعالین اقتصادی بر آگاهی به موقع از تصمیمات و دسترسی آزاد به اطلاعات اقتصادی

محمدحمید شهریور^{۲۷}

چکیده: برای شروع یک سرمایه‌گذاری، کسب و کار و به طور کلی هر فعالیت اقتصادی در یک جامعه، علاوه بر در اختیار داشتن دانش و مهارت مربوطه، برخورداری از نیرو انسانی متخصص، تجهیزات مورد نیاز و منابع مالی متناسب، بایستی به اطلاعات مربوط به هر حوزه فعالیتی نیز دسترسی داشت و از تصمیمات حاکمیت راجع به آن حوزه، آگاه بود تا بتوان با خطرپذیری کمتر و امنیت اقتصادی بیشتری مشغول فعالیت اقتصادی شد. حق دسترسی آزاد به اطلاعات سال‌هاست که در کشور ما به موجب قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات به رسمیت شناخته شده است و این حق انواع داده‌ها و اطلاعات از جمله اطلاعات اقتصادی را در بر می‌گیرد و آن را می‌توان مقدمه‌ای برای تحقق شفافیت اطلاعات اقتصادی دانست.

اما آن چیزی که تا کنون هدف قرار گرفته است؛ مقابله با فساد و انحراف از قانون از طریق شفافیت اطلاعات اقتصادی موسسات حاکمیتی و بنگاه‌های اقتصادی بوده است و عمدتاً کاربردی نظارتی داشته است. در حالی که دسترسی به این اطلاعات می‌تواند برای تولیدگندگان و فعالین اقتصادی جنبه کاربردی داشته باشد و در نحوه فعالیت آنان نقش بسزایی را ایفا کند. این حق بر آگاهی و دسترسی آزاد، نه تنها شامل اطلاعات اقتصادی نمی‌شود بلکه در این مقاله سعی بر شناسایی این حق ناظر به تصمیمات اقتصادی اعم از وضع، تغییر و اجرای سیاست‌ها، قوانین و مقررات اقتصادی نیز می‌باشد که با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای و با روش توصیفی - تحلیلی، به بررسی و شناسایی این موضوع خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: امنیت اقتصادی، حق دسترسی آزاد به اطلاعات، شفافیت اطلاعات اقتصادی، حق بر آگاهی، مقررات اقتصادی.

^{۲۷} دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

تحلیل شمول ارائه دهندگان خدمات عمومی در جرایم اقتصادی با رویکرد حقوق شهروندی

امیر حسین جوانبخت دلویی^{۲۸} و حمزه بهفر^{۲۹}

چکیده: خدمات عمومی فعالیت‌های عام المنفعه ای هستند که توسط دولت یا قانونگذار تصویب و تصمیم به انجام آن گرفته شود و توسط یک شخص حقوق عمومی انجام می‌گردد یا یک نهاد خصوصی یک فعالیت عام المنفعه را به پیروی از قواعد حقوقی خاص که حاوی امتیازات و یا تکالیفی است ارائه نماید. اصطلاح خدمات عمومی میتواند یک مفهوم سازمانی و یک مفهوم ماهوی و کاربردی داشته باشد. در کنار ارائه خدمات عام المنفعه و غیر انتفاعی توسط اشخاص خصوصی بیش از پیش رعایت موازین حقوق شهروندی لازم و ضروری به نظر می‌رسد. اشخاص خصوصی با توجه به نظارت‌های داخلی و عدم نظارت صریح و قطعی دستگاه حکمران بیش از پیش در مظان ارتکاب جرایم اقتصادی قرار می‌گیرد و از این رو تدوین مقررات و لزوم رعایت حقوق شهروندی امری بدیهی است. در منشور حقوق شهروندی شهروندان در حق دستیابی به فرصت‌های اقتصادی و امکانات و خدمات عمومی و دولتی برابرند. انعقاد قراردادها و پیمان‌های بخش عمومی و دولتی با بخش خصوصی و اعطای هر نوع مجوز در حوزه اقتصادی به شهروندان باید با رعایت قوانین و مقررات مربوط و رقابت منصفانه در دستیابی به فرصت‌ها و امکانات انجام شود و این موضوعات حقوق شهروندی، تسری مجازات‌ها و جرایم اقتصادی نسبت به ارائه دهندگان خدمات عمومی اشخاص خصوصی را پررنگ می‌نماید.

مفهوم سازمانی و کاربردی خدمت عمومی غالباً با یکدیگر جمع می‌گردند. امروزه بیش از پیش شاهد نهادهای خصوصی هستیم که مشغول اداره خدمات عمومی به مفهوم کاربردی آن هستند. هنگامی که نهاد اداره کننده فعالیت عام المنفعه یک نهاد عمومی است؛ فرض بر ویژگی خدمت عمومی آن فعالیت می‌گردد؛ ولی نهاد عمومی میتواند به انجام یک فعالیت خصوصی (بازرگانی یا صنعتی) یا اعمال تصدی

^{۲۸} دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی

^{۲۹} دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی

مبادرت نماید و یک نهاد خصوصی نیز به انجام یک فعالیت دارای ویژگی خدمت عمومی اقدام کند. برای اینکه فعالیت های عام المنفعه یک نهاد خصوصی در زمره خدمات عمومی قرار گیرد؛ باید از نظام حقوقی خاصی مانند استفاده از قدرت عمومی، نظارت شخص عمومی بر شیوه های انجام فعالیت نهاد خصوصی و... پیروی کند. از لحاظ موضوع، خدمات عمومی به مدت طولانی به همان اصطلاح فعالیت های اداری به کار میرفته است. اکنون خدمات عمومی انواع گوناگونی پیدا کرده است که عبارتند از: الف: خدمات عمومی اداری، ب: خدمات عمومی صنعتی و بازرگانی، ج: خدمات عمومی اجتماعی و د: خدمات عمومی صنفی و حرفه‌ای.

در حال حاضر در کشور تعداد زیادی نظام های حرفه ای، اتحادیه ها و اصناف مانند کانون وکلای دادگستری، سازمان نظام مهندسی، نظام مهندسی کشاورزی، نظام پزشکی، نظام دامپزشکی، نظام پرستاری، نظام روانشناسی و مشاوره و ... وجود داشته که به ارائه خدمات عمومی به جامعه هدف خود و به مردم مشغول می باشند. این قبیل اشخاص خصوصی نه تابع حقوق عمومی و حقوق خصوصی، بلکه تابع حقوق مختلط هستند؛ یعنی اصل بر حاکمیت حقوق خصوصی است؛ ولی در مواردی که به موجب قانون الزام باشد از امتیازات حقوق عمومی استفاده میکنند. چنانچه قائل به پذیرش ارائه خدمات عمومی توسط اشخاص خصوصی باشیم مقررات جزایی مشمول ارائه دهندگان خدمات عمومی را می بایست نسبت به این اشخاص خصوصی نیز تسری داد. در این مقاله سعی بر آن گردیده با ارائه تمامی مقررات قانونی داخلی و بین المللی تعیین کننده ویژگی یک دستگاه و نهاد ارائه دهنده خدمات عمومی شمول مقررات جزایی همچون ارتشاء، اختلاس، تصرف غیر قانونی در اموال عمومی را نسبت به اشخاص خصوصی را مورد بررسی قرار دهیم. در این مقاله با تعریف اشخاص خصوصی و تعیین دامنه خدات عمومی با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و استفاده از اطلاعات کتابخانه ای به بررسی این پدیده اجتماعی که تضمین کننده حقوق شهروندان و جامعه صنفی و دارای ضمانت اجرای قضایی قاطع در برابر مفسیدن اقتصادی می باشد می پردازیم.

واژگان کلیدی: خدمات عمومی، اشخاص خصوصی، اتحادیه های صنفی، ارتشاء، اختلاس، تصرف غیر قانونی.

حقوق شهروندی

بررسی ابعاد شخصیتی و اقدامات شهید قاسم سلیمانی در احیای حقوق بشر و شهروندی

سیدمحمد مهدی غمامی^{۳۰} و محمدعلی رامتین^{۳۱}

چکیده: بدون شک می‌توان اظهار داشت که شهید سپهد حاج قاسم سلیمانی، یکی از برجسته ترین چهره های مجاهد انقلابی است. هرچند وی یک مقام نظامی بلندپایه بود ولی وی در تامین اصول بنیادین حقوق شهروندی بویژه «برادری» (بند ۱۵ اصل ۳)، «امنیت ملی» و «امنیت انسانی» (اصول ۲۲ و ۴۳) تلاشهای بی نظیر و راهبردی ای را به نمایش گذاشت. از این جهت ملت ایران وی را یک قهرمان بزرگ در «خدمتگزاری خاضعانه» قلمداد می کند.

در توضیح و تبیین این نکته می‌توان به فرمایش مقام معظم رهبری مدظله العالی اشاره کرد: «بعضی‌ها سعی می‌کنند یک دوگانه‌ی ملّت و امّت درست کنند؛ ریشه‌ی این کار در اختیار دشمن است و آنها دارند این کار را می‌کنند. البته بعضی‌ها هم اشتباه می‌کنند و غافلانه همین خط را می‌روند.

در داخل هم گاهی اوقات می‌بینیم که آن کسی که برای امّت اسلامی کار می‌کند، دیگر نگاهش لزوماً به سمت ملّت ایران نیست؛ یا بعکس. شهید عزیز ما، شهید سلیمانی، ثابت کرد که هم میتوان ملّی‌ترین چهره‌ی کشور بود، هم میتوان امّتی‌ترین چهره‌ی کشور بود؛ در آن واحد ملّی‌ترین و امّتی‌ترین بود».

این تعبیر رهبر انقلاب (ملی‌ترین و امّتی‌ترین چهره) ما را بر آن می‌دارد تا به دقت در این دو ساحت به مطالعه زندگی و شخصیت شهید سلیمانی بپردازیم. در عرصه امتی، شهید سلیمانی به معنای واقعی کلمه خود را وقف امت اسلامی و تحقق اصل (۱۱) قانون اساسی و آموزه های اسلامی مربوط به «اخوت اسلامی» کرد. اقداماتی همچون تقویت نظامی حزب الله لبنان، تسلیح گروه های فلسطینی، شرکت در جنگ

^{۳۰} عضو هیات علمی دانشگاه امام صادق (ع)

^{۳۱} دانشجوی کارشناسی ارشد پیوسته حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

افغانستان و جنگ بوسنی، مقاومت در برابر رژیم اشغالگر قدس، تشکیل گروه های مقاومت در عراق و سوریه و البته مبارزه با مظهر تروریسم (داعش)، اثبات کننده این مدعاست.

در عرصه ملی نیز اقداماتی همچون تلاش برای محرومیت زدایی، استفاده از امکانات امتی در راستای منافع ملی در حادثه سیل خوزستان و همچنین ترویج روحیه «خدمتگزاری» از مهم ترین اقدامات شهید سلیمانی در این حوزه است.

نگارندگان این مقاله با بهره مندی از شیوه توصیفی-تحلیلی به بررسی و تحلیل موضوع پرداخته و تلاش کرده و به این پرسش پاسخ می دهند که «شخصیت، سبک زندگی و اقدامات شهید سلیمانی به چه نحوی در احیای قانون اساسی و حقوق شهروندی موثر بوده است؟»

واژگان کلیدی: اخلاق حکمرانی، امنیت، حقوق شهروندی، قاسم سلیمانی، قانون اساسی، امنیت، ملی ترین و امتی ترین.

عوامل مؤثر بر آگاهی ایرانیان از حقوق شهروندی

طاها عشایری^{۳۲}، سیدعلی میرلوحی^{۳۳} و طاهره جهان‌پور^{۳۴}

چکیده: حقوق شهروندی مجموعه‌ای از قواعد حاکم در اجتماع در ارتباط با سیاست، نهادها، دولت‌ها، جامعه مدنی و غیره است. هدف اصلی این پژوهش عوامل مؤثر بر آگاهی ایرانیان از حقوق شهروندی با استفاده از فراتحلیل (تحقیقات صورت گرفته ۱۳۸۳-۱۴۰۰) است. مکانیسم اجرای پژوهش فراتحلیل - کمی (cm2) است. هدف این روش کمی، انسجام‌بخشی، مرور نظام‌مند و یکدست‌سازی مطالعات صورت گرفته در یک حوزه معین پژوهشی است. جامعه آماری آن ۳۲ پژوهش که ۲۸ نمونه سند پژوهشی با هدف ترکیب و شناسایی میزان تأثیر آن انتخاب شدند. نتایج نشان می‌دهد که ۱۴٫۲۸ درصد تحقیقات در شهر تهران و روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای ۵۰ درصد روش اجرا بوده است. بیشتر پاسخ‌گویان (۵۸ درصد) متأهل و مابقی (۳۵ و ۷ درصد) به ترتیب مجرد و مطلقه بودند. ۴۶ درصد پاسخ‌گویان در گروه سنی ۳۳-۲۶ سال، ۲۹ درصد در گروه سنی ۲۵-۱۸ سال و ۲۱ درصد در گروه سنی ۴۰-۳۴ سال قرار داشتند. همچنین سطح تحصیلات ۶۲ درصد از پاسخ‌گویان دانشگاهی و ۳۸ درصد دیپلم و کمتر است. شغل ۳۳ درصد پاسخ‌گویان آزاد، ۲۳ درصد خانه‌دار، ۲۰ درصد کارمند و ۲۴ درصد بیکار و سایر بود. بر این اساس بین عوامل سیاسی (مشارکت سیاسی، گرایش سیاسی، آگاهی سیاسی، اعتماد سیاسی)، فرهنگی (آگاهی اجتماعی از حقوق، آموزش حقوق شهروندی، مصرف رسانه‌ای، سرمایه فرهنگی)، اجتماعی (اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی) و متغیر زمینه‌ای (سطح تحصیلات، سن، پایگاه اقتصادی - اجتماعی) با میزان آگاهی از حقوق شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: اعتماد سیاسی، حقوق شهروندی، سرمایه اجتماعی، فراتحلیل، آگاهی عمومی.

^{۳۲} عضو هیئت علمی دانشکده علوم انسانی، گروه جامعه‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی

^{۳۳} کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی و حقوق خصوصی دانشگاه امام صادق (ع)

^{۳۴} کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی دانشگاه کاشان

حقوق شهروندی از متن اجتماع تا لایه‌های مذهب

نازیلا دباغ^{۳۵} و جلال نیک^{۳۶}

چکیده: امروزه در دنیا برای اینکه کشوری از بابت دموکراسی محک زده شود در ابتدای امر آئین دادرسی مدنی، آئین دادرسی کیفری و چگونگی رعایت حقوق شهروندی در محاکم آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. زیرا پذیرفتن حفظ و رعایت حقوق شهروندی یکی از بارزترین نشانه‌های وجود دموکراسی است. در اسلام حقوق شهروندی مورد توجه قرار گرفته است ولی برخی متفکران دینی با استناد به برخی از موارد، حقوق شهروندی را خلاف دین اسلام جلوه داده‌اند و این در حالی است که سراسر زندگی پیامبر و نیز حضرت علی گواه روشن و آشکار بر حفظ حقوق شهروندی، حمایت و نظارت بر آن است.

موارد تعارض حقوق شهروندی با سنت‌ها یا ناشی از عدم درک دین و سنت‌ها است یا ناشی از اشتباه در درک حقوق شهروندی است. بنابراین گرچه اسلام تاریخی یا اسلام سنتی و حقوق بشر و شهروندی در این برهه و برش زمانی که در آن به سر می‌بریم در نقاط فراوانی متعارض‌اند، اما لحن صریح قرآن، روند شکل‌گیری و صورت‌بندی اسلام تاریخی نشان می‌دهد که نمی‌توان به تعارض ذاتی حکم‌راند و با همان منطق اسلام تاریخی نه برون داده‌های آن می‌توان اسلامی نو در افکند. وحشت از حقوق بشر و شهروندی در میان آنان که به واقع دغدغه دین دارند وجود دارد اما در میان خوانان قدرت این وحشت طبیعی است زیرا آن‌ها امتیازات ویژه و منافع و قدرت‌های بادآورده را از کف می‌دهند. دین‌ورزان در صورتی که نگران دین و ارزش‌های اخلاقی باشند، باید از حقوق بشر و شهروندی استقبال کنند و نیز لازم است که بدانیم در جامعه اسلامی میان دینی بودن دولت و دیندار بودن دولت مردان تفاوت وجود دارد.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، حقوق بشر، قانون اساسی، مذهب، شهروندی، حریم خصوصی.

^{۳۵} مدرس دانشگاه، کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

^{۳۶} حقوق‌دان، رئیس شورای شهرک صنعتی مشهد

جایگاه حقوق و آزادی‌های شهروندی در منظومه فکری شهید بهشتی

محمدصادق داریوند^{۳۷}

چکیده: رکن مهم و اساس هر حکومتی، حضور و مشارکت مردم در عرصه اداره کشور است و این حضور منوط به رعایت حقوق و آزادی‌های مردم در عرصه‌های فردی و اجتماعی است و مکتب اسلام نه تنها از این امر مهم غفلت نکرده بلکه در دل ارزش‌های والای خود، تأکید فراوانی بر رعایت حقوق و آزادی‌های شهروندی امت مسلمان از سوی زمامداران اسلامی دارد و بر حاکمان اسلامی واجب می‌داند که این نوع حقوق و آزادی‌ها را به رسمیت شناخته و تمام کوشش خود را معطوف به عملیاتی کردن آنها بنماید. پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره)، افقی نو و ویژه بر روی مردم گشود تا حقوق و آزادی‌های شهروندی خود را مطالبه کنند زیرا حضور مردم از ارکان بنیادی پیروزی انقلاب اسلامی ایران بود و این امر مهم توسط منتخبان مردم در مجلس خبرگان قانون اساسی پیگیری شد تا جایی که فصل سوم این قانون به نام حقوق ملت نامگذاری شد.

در این میان شهید بهشتی به عنوان نایب رئیس این مجلس نقشی برجسته در تصویب اصول مربوط به حاکمیت ملی، نقش مردم در اداره حکومت و به رسمیت شناختن و رعایت حقوق و آزادی‌های شهروندی آنها داشته است. پرسش اصلی مقاله این است که آراء و اندیشه‌های شهید بهشتی به عنوان یکی از مهمترین رهبران فکری انقلاب اسلامی در زمینه حقوق و آزادی‌های شهروندی مردم ایران با تکیه بر اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چیست و در پژوهش و تحقیق حاضر سعی بر آن شده است با روش توصیفی - تحلیلی به این پرسش پاسخ داده شود.

واژگان کلیدی: شهید بهشتی، حقوق شهروندی، قانون اساسی، انقلاب اسلامی ایران، آزادی‌های عمومی.

^{۳۷} دانشجوی دوره کارشناسی ارشد پیوسته رشته معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

بررسی حقوق شهروندی و مردم سالاری دینی

پژمان الهامی طالشمیکائیل^{۳۸}

چکیده: در عصر حاضر، «شهرنشینی» به عنوان یک پدیده اجتماعی، یکی از ضروریات زندگی محسوب می‌شود. شهروندان عموماً با سلايق وانگیزه‌های مختلف در جامعه شهری به فعالیت می‌پردازند. عده‌ای برای کسب و کار، گروهی برای پرکردن اوقات فراغت و گروهی دیگر برای آموختن مهارت‌های فردی و جمعی و از این رو، زندگی اجتماعی مستلزم وجود روابط حقوقی بین افراد و گروه‌های مختلف جامعه می‌باشد و این روابط اجتماعی می‌بایست تحت نظم و قاعده‌ای درآید.

مردم سالاری دینی، برداشتی نوین از اسلام است که بر جنبه‌های سیاسی اسلام به عنوان دینی کامل و جامع پرداخته است و بر نقش مردم در امور سیاسی جامعه دینی تاکید دارد و دلالت بر مرجعیت سیاسی و اجتماعی اسلام دارد. از طرفی، تنها مدل حکومتی است که در آن، مشروعیت دینی و مشروعیت سیاسی با هم جمع شده است. حقوق شهروندی توجه ویژه‌ای به مردم سالاری دینی دارد. حقوق شهروندی مدون و قانونی در نگاه کلی تر به رفتارهای اجتماعی و اخلاقی می‌پردازد که اجتماع از شهروندان خود انتظار دارد. دریافت این مفاهیم شهروندی نیازمند فضایی مناسب برای گفتگو و مشارکت مردم با نقطه نظرات متفاوت و نظارت عمومی است. هدف از این مقاله بررسی حقوق شهروندی و مردم سالاری دینی می‌باشد.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، مردم سالاری دینی، شهرنشینی، قانون اساسی.

^{۳۸} مدرس دانشگاه در گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

آموزش و پرورش غیررایگان در نظام حقوق اساسی ایران؛ امکان یا امتناع؟

حمیدرضا گرامی پور^{۳۹}

چکیده: آموزش و پرورش به عنوان یکی از نیازهای بنیادین انسان ها در همه جوامع مطرح است. دولت ها به عنوان رکن حاکمیتی وظیفه دارند تا حدی امکانات و شرایط اولیه برای آموزش همگان را فراهم کنند. بررسی در منابع دینی اسلامی اعم از عقلی و نقلی و همچنین مطالعات تطبیقی حقوقی روشن می سازد که این حق از حقوق قطعی و پذیرفته شده ملت هاست.

رایگان بودن آموزش و پرورش به عنوان یکی از وظایف دولت در اصل سی ام قانون اساسی جمهوری اسلامی مطرح و تصریح شده است. حال سوال اینجاست که آیا اثبات این وظیفه بر ذمه دولت به معنای ممانعت برای ایجاد مدارس غیررایگان نیز هست یا خیر؟ بررسی دقیق در حقوق اساسی کشور روشن می سازد که وظیفه دولت در ایجاد آموزش و پرورش رایگان به معنای امتناع از آموزش و پرورش غیررایگان نبوده و این مسأله با استدلالات و استنادات مختلف حقوقی و قانونی قابل اثبات است.

این مقاله در ابتدا با بررسی مبانی نظری، سیر تاریخی و ضرورت بحث، جایگاه و اهمیت این مسأله را برای خواننده روشن کرده و سپس با بررسی مستندات قانونی از حقوق داخلی و بین المللی، پاسخ سؤال را یافته و تبیین می کند.

واژگان کلیدی: حقوق ملت، حق بر آموزش، آموزش و پرورش غیررایگان، مدارس غیردولتی، قانون اساسی، اصل سی ام.

^{۳۹} دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشگاه امام صادق (ع)

منشأیت حقوق فرهنگی - تربیتی در نقض حقوق زنان؛ مورد مطالعه: نظام نظری و عملی آمریکا

محمدصادق ذوقی^۴ و مهدی قاضیان^۱ و سیدبشیر حسینی^۴

چکیده: هرچند نقض حقوق انسانی بانوان - که مادر و مربی نسلی جامعه و ضامن سلامت مادی و معنوی آنند، از منظرهای حقوقی مختلفی مانند حقوق بشر، حقوق طبیعی، جزایی، خصوصی، عمومی و... از سده هجدهم میلادی، مورد مذاقه قرار گرفته اما از منظر حقوق فرهنگی-تربیتی که با نقش فردی و رسالت اجتماعی بانوان سازگاری مضاعف دارد، عمدتاً عمداً یا سهواً مغفول مانده است. در پژوهش حاضر پس از بازتعریف حقوق فرهنگی-تربیتی و تبیین وجه منشأیت آن برای سایر حوزه‌های معرفت حقوقی به تشریح نقض حقوق زنان، بیان زمینه‌ها و علل نقض این حقوق و مصادیق آن در ابعاد نظری و عملی در حقوق آمریکا پرداخته شده است. از جمله حقوق فرهنگی-تربیتی نقض شده در آمریکا و اندیشه آمریکایی، می‌توان به تعریف الگوی نامناسب اجتماعی، پوششی، اقتصادی، و همچنین نگاهی کالایی و استفاده ابزاری از بانوان، ممنوعیت پوشش حجاب، فعالیت‌های اجتماعی نامناسب، بردگی جنسی، از بین رفتن بنیاد خانواده، اختلال در سلامت روان و ممنوعیت آزادی عقیده اشاره کرد که مصادیق ذکر شده نقض حقوق بانوان، وجهه همت این پژوهش بوده است و ابعاد و وضعیت حقوق نقض شده در موضوعات ذکر شده را تبیین نموده است. علاوه بر این، زمینه‌ها و علل نقض حقوق بانوان در آمریکا و اندیشه‌ی آمریکایی از جمله موضوعات دیگری بوده است که این پژوهش در صدد تبیین آن بوده است و علل نقض حقوق بانوان را از منظرهای مختلف مورد بررسی قرار داده است.

واژگان کلیدی: حقوق فرهنگی-تربیتی، حقوق زنان، نقض حقوق، حقوق بشر، آمریکا.

^۴ دانشجوی کارشناس ارشد فقه و حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

^۴ استادیار و مدیر گروه علوم نوین رسانه دانشکده ارتباطات دانشگاه صداوسیما

آسیب‌شناسی تاریخی تدوین و تنقیح قوانین و مقررات در نظام حقوقی

ایران

امیرحسین اقبالی^{۴۲}

چکیده: باوجود اختلافات فراوان و اقتضائات خاص هر نظام حقوقی، همه نظام‌های حقوقی با مسئله شفافیت هنجارهای حقوقی و دسترسی آسان شهروندان به آن‌ها مواجه هستند. اینکه چگونه می‌توانیم دسترسی به قوانین معتبر را برای شهروندان به آسانی ایجاد کنیم، خود در کشورهای مختلف در صورت‌های مختلف بروز و ظهور یافته است.

ایجاد امنیت حقوقی شهروندان نیز در سایه داشتن نظام قانون‌گذاری جامع و کارآمد، شناخت دقیق تدوین و تنقیح قوانین و مقررات و نگاه تاریخی به آن با رویکرد مطالعه تطبیقی امکان‌پذیر است و در نوشتار پیش رو سعی بر این است که گذاری به مفهوم شناسی تدوین و تنقیح قوانین و مقررات و ریشه‌یابی آن با رویکرد مطالعه تطبیقی و ارتباط آن با امنیت حقوقی شهروندان پردازیم و غایت این است به روش کتابخانه‌ای، علل نافرجام نظام بایسته تنقیح قوانین و مقررات در کشور را، در ریشه‌های تاریخی و مفهوم شناسی آن و نه در آسیب‌شناسی‌های مرسوم و رایج آن که در دیگر مقالات و نوشته‌ها بدان پرداخته شده است، بیابیم. هرچند موارد اخیر را هم مورد اشاره و بررسی قرار خواهیم داد.

واژگان کلیدی: امنیت حقوقی، تدوین و تنقیح، کدیفیکاسیون، نظام قانون‌گذاری.

^{۴۲} دانشجوی رشته معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

بررسی ملاک های تشخیصی مهم و مهم بین متزاحمین در فعالیتهای اطلاعاتی و امنیتی نظام اسلامی

حسین اکبری آذرشریبانی^{۴۴}

چکیده: در تمام نظامهای سیاسی جهان وجود سازمان های اطلاعاتی یک ضرورت است به نحوی که واحد های اطلاعاتی یکی از عوامل مهم قوام حکومت ها و نظام های سیاسی در برابر تهدیدهای داخلی و خارجی می باشند، گاهی در فعالیتهای اطلاعاتی تزاحماتی رخ می دهد که نیروی اطلاعاتی با دو تکلیف در «مقام امتثال» مواجه شده و وی ناگزیر به یک انتخاب می باشد. نکته محوری در تعیین ملاک انتخاب یکی از اطراف تزاحم، ارائه راه حل هاست که یکی از این راه حل ها در فقه اسلامی، قاعده «اهم و مهم» است که در موارد زیادی به آن استناد می شود.

واحد اطلاعاتی در نظام اسلامی باید اصول و ضوابط دینی را شناسایی کرده و به نیروهای تحت امر خویش تفهیم کند تا کاری برخلاف شرع مقدس صورت نگیرد. مقاله حاضر تحت عنوان «بررسی ملاک های تشخیصی مهم و مهم بین متزاحمین در فعالیتهای اطلاعاتی و امنیتی نظام اسلامی» با هدف تبیین و تشریح مبانی فقهی قاعده «لزوم تقدیم اهم بر مهم»، از دیدگاه عقل و شرع، همراه با نقل آراء حضرت امام خمینی (ره) و دیگر فقهای شیعه نگارش یافته است. بدین نحو که حکم اهم بر مهم هنگام تزاحم، مقدم می شود. این پژوهش با استناد به منابع معتبر، به روش توصیفی اسنادی و تحلیلی است که نخست این قاعده و مفاهیم مرتبط با آن را تعریف و تبیین نموده و سپس، ابعاد این قاعده را به دست آورده و تکلیف عناصر اطلاعاتی در مواجهه با تزاحمات را روشن می سازد.

واژگان کلیدی: تزاحم، مهم و مهم، مصلحت نظام، پوشش، فعالیتهای اطلاعاتی و امنیتی.

^{۴۴} دانشجوی ارشد رشته فقه

قواعد حقوقی فعالیت قانونمند و مسئولانه احزاب در انتخابات؛ با تاکید بر سیاست های کلی انتخابات

محمد هاشمی

چکیده: در هر نظام انتخاباتی، چگونگی بهره برداری از بسترهای حقوقی و قانونی جهت موفقیت در انتخابات، یکی از عناصر ضروری و بلکه اصلی ترین مولفه در تحقق نتیجه مطلوب در انتخابات است؛ با عنایت به این که در بسیاری از نظام ها، فرآیندهای انتخاباتی حول احزاب شکل می گیرد و مدیریت می شود، نقش احزاب در این جریان ها غیر قابل انکار است.

بنابراین، اهتمام به قواعد حقوقی فعالیت های انتخاباتی با عنایت به محوریت احزاب، مسئله اساسی در بسیاری از نظام های انتخاباتی است که جمهوری اسلامی نیز از این مبحث مستثنی نیست و اهتمام این پژوهش نیز، بر مسئله مزبور قرار گرفته است و با تحلیل رقابت های سیاسی، جایگاه رقابت های سیاسی در اندیشه دینی، تبیین جایگاه شوراها، ارائه مباحثی حول نسبت آزادی و رقابت های سیاسی و همچنین جایگاه ها، رویکردها و فعالیت های احزاب در نظام های انتخاباتی، شرح مسائلی می باشد که در این پژوهش مورد تاکید قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: انتخابات، احزاب، قواعد سیاسی، رقابت سیاسی.

بررسی حقوقی مسائل و چالش های زیست محیطی؛ مطالعه موردی کشف رود مشهد

سعید سالاری^{۴۵} و علی ربیعزاده^{۴۶}

چکیده: حوزه آبریز کشف رود واقع در ۴۰ کیلومتری شهر مشهد، با بحران زیست محیطی جدی مواجه است چرا که از یک سو قانون مدیریت پسماند مصوب ۱۳۸۳ نیاز به بازنگری و بروز رسانی دارد و قاعدتا لازم بود بر اساس سیاستهای کلی محیط زیست (ابلاغی ۱۳۹۴ مقام معظم رهبری) و پیشنهادات اندیشکده مبنی بر بروز رسانی و اصلاح این قانون اقدامی صورت می گرفت، و از سوی دیگر در عدم اهتمام جدی سازمان محیط زیست و جهاد کشاورزی به اعمال نظارت یا افزایش کارآمدی ابزارهای حقوقی - نظارتی لازم، در میانه تبادل صلاحیتهای شرکت آب و فاضلاب مشهد و شهرداری مشهد، به یک بحران بسیار خطرناک زیست محیطی برای طبیعت، بخش کشاورزی و گردشگری بدل شده است: بحران «کشف رود». بحرانی که برای حل آن نیز برنامه هایی تنظیم شده ولی یا به دلایل متعددی با وجود تفاهم نامه فیما بین دستگاه های محلی اجرا نمی شود یا اجرای آن با ناکارآمدی هایی مواجه است که البته مهمترین رکن آن فقدان نظارت بر اجرا و عدم هماهنگی و اولویت گذاری بنظر می رسد. در این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی به این سوال پاسخ خواهیم داد که «راهکارهای حل بحران زیست محیطی کشف رود با تاکید بر ابزارهای حقوقی چیست؟»

کلید واژگان: کشف رود، پسماندهای صنعتی، ساختمانی و بیمارستانی، محیط زیست، تصفیه.

^{۴۵} پژوهشگر دفتر خراسان رضوی اندیشکده حقوق بشر و شهروندی دانشگاه امام صادق (ع)

^{۴۶} دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه امام صادق (ع)

اما و اگرهای استفاده از سلاح توسط مراجع ذی صلاح

محمد بوالحق^{۴۷}

چکیده: به دنبال شهادت مظلومانه یکی از ماموران نیروهای نظامی جهت ریشه یابی این مسئله که آیا اتفاقاتی از این قبیل منشا قانونی (بسته بودن دست پلیس در استفاده از سلاح به موجب قانون) دارد یاخیر به بررسی قانون به کارگیری سلاح توسط نیروهای مسلح در موارد ضروری (مصوب ۱۳۷۳) می‌پردازیم. در ماده ۱ این قانون اجازه استفاده از سلاح به نیروهای ذی صلاح در راستای ایفا مسئولیت هایشان (که مهمترین آنها استقرار نظم و امنیت در جامعه است) اعطا شده است. در ماده ۳ این قانون در صورت تحقق هریک از موارد احصا شده مذکور در ماده فرد می‌تواند از سلاح استفاده کند منتهی باید اولاً تیراندازی از روی ناچاری باشد و ثانیاً در صورت امکان مراتب تیر اندازی توسط مامور رعایت شود در صورت رعایت شرایط مذکور در قانون به استناد ماده ۱۲ همین قانون از هرگونه مسئولیت جزایی ومدنی مبراست (به استناد دفاع مشروع). تصاویر وفیلم های منتشر شده از صحنه وقوع قتل حاکی از آن است که مامور می‌توانست به استناد بند ۱ ماده ۳ (برای دفاع از خود در برابر حمله دیگری با استفاده سلاح سرد یا گرم) به سلاح متوسل شود. مشهود است که این بند کاملاً منطبق با موازین فقهی و منطقی است و فرد مرتکب در این راستا می‌توانست جهت ابراء ذمه خود از هرگونه مسئولیت (اعم از کیفری و مدنی) به دفاع مشروع استناد کند، اما این که چرا ایشان در آن موقعیت از سلاح استفاده نکرد بحث علی حده ای است که ممکن است ناشی از فشار روانی موجود در آن صحنه وعدم سرعت تصمیم گیری و... باشد، اما واضح این است که این مورد منشا قانونی ندارد، واینکه بعضی ها معتقدند باید دست پلیس را مطلق باز گذاشت نظرشان پذیرفته نیست، چون این امر موجبات سوء استفاده از حق را برای بعضی از مامورین ناصالح فراهم می‌کند (کما اینکه پرونده های زیادی دال بر این موضوع وجود دارد) که متعاقباً تضییع حقوق تمامیت جسمانی شهروندان را پی دارد، همچنین این اطلاق جواز مغایر با اصل احتیاط در دماء است و همچنین فلسفه قتل در مقام دفاع مشروع را زیر سوال می‌برد. در نتیجه به نظر می‌رسد مشکلات اصلی در این حوزه به دلایلی غیر از قانون بازمی‌گردد که باید ریشه یابی شوند، بنابراین نباید تحت تاثیر فضای ملتهد مبادرت به تغییر شتابزده قانون کرد.

واژگان کلیدی: سلاح، دفاع مشروع، پلیس

^{۴۷} پژوهشگر اندیشکده حقوق بشر و شهروندی دانشگاه امام صادق (ع)